

LENGYEL–MAGYAR KAPCSOLATOK TOKAJ-HEGYALJÁN

BALASSA IVÁN

A lengyelek és a magyarok között a középkortól kezdve nemcsak szoros dinasztikus és más politikai kapcsolat alakult ki, hanem a két nép különböző rétegeinek érintkezését számos olyan jelenség bizonyítja, melynek nyomai a művelődéstörténet-néprajz sok területén nemcsak az elmúlt századokban, hanem sokszor szinte napjainkig kimutatható. Ezek közül néhányat érdemes megemlíteni, annak bizonyítására, hogy ez a kapcsolat milyen széles körben található meg.

Az egész magyar nyelvterületen sokszor felbukkan a *lengyel gyolcs*, mely minőségben sokszor túlhaladta a hazait, és a messze földről való származása különösen növelte értékét. Ezt a 17. század első feléből gyakran emlegetik Kolozsvárról és általában Erdély középső részéből. Ebből részben ünnepi gatyát, inget szabtak, de különösen megbecsülték azt, melyből az asztalra terítőt, kendőt lehetett készíteni. 1651-ben Wass Judit kelengyjében Lengyel *asztal keszkenőről* esik szó, de a *sávós lengyel abrosz* még a 18. század második felében is megbecsült portéka a nemesek asztalán és azt igyekeztek utánozni.¹

A viseletben mindkét oldalról jelentkezik hatás. A 17. század közepén *Comenius Ámos János*, a nagy pedagógus írja: „Asszonyi öltözet: a kurta suba, előkötő, *lengyel süveg*”, ezt még gyöngyökkel is díszítették.² A 19. században a gömbölyű fejrészes szalmakalap neve Hajdúnánáson *lengyelkalap*.³ Ugyancsak ebből a korból ismeretes a női népviseletben a *lengyelke*, a mellény egy bizonyos fajtájának hozzánk beszivárgott változata. A csizma feltehetően tőlünk került a lengyelekhez, de már Rákóczi Ferenc kordován helyett „jó erős borjúbörből készített *lengyel csizmát*”. A *lengyel subának* is nagy volt a keletje a 17. század közepén Kolozsvárt és más magyar városokban, mert azt különleges hímzéssel díszítették.

A lengyel hímzést, varrottast nagyon megbecsülték Erdélyben és Magyarországon egyaránt. A lengyel varrás, -hím különösen a 18. században bukkan fel gyakran a leltárakban. 1739: „*Lengyel himmel varrott fehérés egész ágyra való*”, de a ruhákon is gyakran találkozunk vele: „Egy hosszú hálóing fekete selyemmel *lengyel varrással*”. A lengyel varrással díszített kendőket Székelyföldön is nagyon kedvelték két-három évszázaddal ezelőtt. A csángók Déván a 19–20. század fordulóján a hímzéssel történő díszítést *lengyelezés*-nek nevezték.⁴ Csikszentdomokoson: *lengyel* egy bizonyos hímzészajta elnevezése.⁵

¹ SzT. 7: 1012–13.

² NySz. 1: 1628.

³ ÜMTsz.

⁴ NÉ. 5: 69.

⁵ ÜMTsz.

1955-ben Wrocław-ban volt alkalmam a múzeumokat tanulmányozni és egy csomó kerámiai tárgyat mutattak meg, melyek eredetét nem tudták megállapítani. Azonnal láttam, hogy ezek székely készítmények a 19. század második feléből. Mikor egy kicsit jobban utánanézttem, kiderült, hogy a székely fuvarosok fazekasáruikkal ilyen nagy távolságra eljutottak és visszafele a sok áru között elsősorban gyolcsot és más szőttesneműt hoztak, amit otthon jól tudtak értékesíteni.

A fentieket még sok-sok mindennel lehetne kiegészíteni, de nézzünk körül egy kicsit a szellemi élet területén is, ahol különösen a zenében lehetett sok mindent egymástól tanulni. A *lengyel hegedű* valami különleges szerszám lehetett, mert a 15. század közepén a *Sermones Dominicales* külön említi (Glosszarium 314) és ezt a későbbi szótárak is megkülönböztetik. De nemcsak a hegedűk, hanem a hegedűsök is híresek voltak az egész Kárpát-medencében. A Nádasdiak udvarában már 1544-ben feljegyzik: „Az *lengyel hegedűsöknek* adtam...”.⁶ A kolozsvári számadáskönyvekben 1625-ben a *lengyel muzsikások* fizetéséről írnak.⁷

A várnai csatában 1444-ben elesett I. Ulászló magyar–lengyel király emlékét lengyel monda őrzi, mely egy változatának halvány nyomát nálunk is ki lehet mutatni.⁸ *Lengyel László* a magyar gyermekköltészetben is szerepel, éppen úgy mint ahogy kedves gyermekdalt ma is hallhatjuk: *Kis kacska fürdik fekete tóban | Anyjához készül Lengyelországba*.

A találmra kiragadott példákat még egy megállapítással toldom meg. A magyarban és a lengyelben egyaránt található olyan elnevezés, mint azt már a hímzéssel kapcsolatban láthattuk, mely csak a népvétet használja, de akad erre más példa is. A *lengyel* önmagában jelenti a 3/4-es ütemű lengyel népi, majd szélesebb körben elterjedt táncot, mely a 18. században Európában sokféle hódított, s ezt otthon *mazurkának* nevezték.⁹ A lengyelt nálunk is szívesen táncolták és csak ezzel az egy szóval jelölték. Fordítva is megtaláljuk az elnevezést éppen a tokaj-hegyaljai borral kapcsolatban. A *wegrzy* így önmagában is a lengyelek által olyannyira kedvelt nemes nedűt jelentette, mellyel a magyarokat azonosították. Kevés olyan nyelvet ismerek, mely ilyen találoán jelöli meg a másik jellegzetességét és ez egyben a szoros kapcsolatot is jelzi.

A török hódítás előtt a Szerémség (Fruska Gora) borát tartották a lengyelek is legjobbnak, mely a 16. század első negyede után, a mohácsi vész következtében számolódott fel. Ezt megelőzően azonban már itt is megjelentek: a lengyel és a lengyel zsidó kereskedők a legjobb borokat rendszeresen szállították észak felé. Talán ebből az időből öröklődött a *lengyel zsidó tánc*, melyet a lakodalmakban egészen a legutóbbi időkig előlövettek a szerémségi Kórógyon. Közben az alábbi szöveget éneklük:

*A lengyel zsidónak csak akkor van jókedve,
Mikor tele pénzel lityeg-lotyog a zsebje,
Mikor aszongya, jó lesz a borra,
Jó lesz az én Kati lányom lakodalmára.*

Egymás mögött felállva megfogják az előttük haladó vállát és csúsztatott lépéssel (saszé) haladnak előre. Majd szembefordulnak egymással és háromszor a lábukra ütnek, továbbhaladva újra szembefordulnak és a párok tenyerüket összeütik, amíg a nóta tart.

⁶ OkISz.

⁷ SzT. 7: 1013.

⁸ Ethn. 19: 17.

⁹ TESZ.

Ezután újramezlik a nótát és a táncot.¹⁰ E táncnak a nyomát Tokaj-Hegyalján nem talál-
tam meg.

A 16. századtól kezdve a lengyelek figyelme Tokaj-Hegyalja irányába fordult és ez abban is megmutatkozott, hogy számos olyan könyv jelent meg Lengyelországban, mely ezzel a borvidékkel foglalkozott. Ezek között különösen fontos Crescentius, P. eredetileg Firenzében 1478-ban latinul megjelent könyve, melyet 1571-ben Krakkóban lengyelül is kiadtak. A fordító olyan szakember lehetett, aki jól ismerte Tokaj-Hegyalja e korban szokásos eszközeit, eljárásait és az itáliai helyett ezeket írta le fordításában. Ezért ezt a munkát megfelelő forráskritikával, a tokaji szőlészet és borászat legkorábbi részletes leírásának tekinthetjük. A sok munka közül *Keler, Paulét* említem meg, aki felföldi *hungarusnak* nevezte magát, felvidéki szász származású, aki Bártfán született és 1719-ben telepedett ki Thorunba és rendszeresen szállította a hegyaljai bort Lengyelországba. Könyvéből, mely latinul és németül Thorunban 1726-ban jelent meg és kétségtelenül bizonyosága annak, hogy a bártfaiak hegyaljai szőlőit és annak művelését kiválóan ismerte. Hadd említsem meg *Lippóczy Norbertet*, akinek Tályán volt nagy terjedelmű szőleje és a 20. század első negyedében települt át Thorunba és különösen a katolikus egyházat látta el miseborral, mert a 16. századtól kezdve a lengyel papság ehhez ragaszkodott. Itt említem meg, hogy ezer tételt meghaladó Hegyaljára vonatkozó gyűjteményét éppen úgy a Magyar Mezőgazdasági Múzeumnak hagyományozta, mint világhírű szőlészeti-borászati ex libris- és bélyeggyűjteményét. A tokaj-hegyaljai bor nemcsak összekötötte a két országot, hanem arra is alkalmat adott, hogy kiváló szakemberek megörökítsék azzal kapcsolatos véleményüket. Ezek közül is kiemelkedik *Komoróczy György: Borkivitelünk észak felé.* Kassa 1944. alapvető munka, mely rengeteg olyan lengyel levéltári anyagot is feldolgoz, mely a háborúban elpusztult.

A szőlő megművelésében a lengyel munkások kevéssé vettek részt, de azért erre is tudunk példákat. Ezek azonban rendszerint letelepedtek és lassan magyarokká váltak, még akkor is a *lengyel* név megőrizte egykori származásukat.

A lengyel és a lengyel zsidó kereskedők nagyobb számban közvetlenül a szüret előtt, októberben jelentek meg, amikor a legjobbnak mutatózó termést előleggel igyekeztek lekötni. Ilyenkorra ideözönlöttek azok a főurak, papok, a szepességi városok vezetői, akik Tokaj-Hegyalján szőlőbirtokkal rendelkeztek és megindult a borra az alkudozás. A külföldi, köztük a lengyel kereskedők felkeresték *faktoraikat*, akiknek az volt a feladatuk, hogy a termelő és a vásárló között kapcsolatot létesítsenek. A nagyobb, főleg lengyel kereskedőknek már a 17. században is akadtak helyi képviselőik Tokaj-Hegyalja városaiban, mint az a Szepességi Kamara egy feljegyzéséből kiderül: „...az idegenek, nevezetesen a lengyelek és a zsidók, már tavasz beálltakor megállapodnak saját levelezőikkel (birtokosokkal), valamint az egyes hegyaljai városok lakosaival a borárak tekintetében, a borokra előleget adnak és ennek fejében szüret idején az egész termést vagy legalább is annak legválogatottabb hányadát követelik”.¹¹

A 19. század első felében a faktorok nagyon elszaporodtak és erről *Matolay Gábor*, a korszak szőlészetének és borászatának egyik legjobb hegyaljai szakértője kéziratot munkájában az alábbiakat írta 1842-ben: „Mind addig nagy szükség vala ezekre (ti. a tanács kijelölt embereire) a bor hitelének, becsének fenntartása végett, míg a lengyel Schlachta (a lengyel nemesség) maga járt bort venni, már ezt is kiment szőlőbe esméretes gazdjához s pincéjéhez, de már most harmadik közben jövőnek keze által

¹⁰ Penavin O., 1975: 172–173.

¹¹ Komoróczy Gy., 1944: 119.

menvén, sokszor sokszor megcsalatozik az eladó és a vevő egyaránt”.¹² Alább azt is megjegyzi, hogy a faktorok, ha jó termés ígérkezik előre értesítik a kereskedőket, hogy ne egyszerre rohanjanak össze a Hegyaljára, mert azzal felverik az árakat, hanem már korábban igyekezzenek azt lenyomni.

Akadtak olyan lengyelek, akik már a 16. században betelepedtek a hegyaljai városokba. 1585-ben Sárospatak város jegyzőkönyvében szólnak egy Rozputencký Jaczko nevű „Premisley” eredetű lengyelről, aki Kádas Mihálynak 90 magyar forintot és egy hordó bort adott kölcsön és azt kiskarácsony napján kellett visszaadni.¹³

Érdeemes lenne valakinek a sárospataki római katolikus egyház, a jezsuiták által 1663 óta vezetett anyakönyveit átnézni és feldolgozni. A lengyelek ehhez az egyházhoz tartoztak és számos születési, esketési és halálzási adat található benne, mely azt bizonyítja, hogy különösen a 16–19. században számos lengyel család élt Sárospatakon. Az utolsó lengyel zsidó család nőtagját még magam is ismertem az 1950-es évek második felében.

Tokajban is egész lengyel település alakult ki, feltehetően a 16. század második felétől kezdve. Ennek ma is meglévő emléke a *Dancka utca*, mely közvetlenül a hegy alatt húzódik és nagyszerű pincéi messze benyúlnak a talaj alá. Ebben az utcában elsősorban Gdańskból származó kereskedők házai álltak egymás mellett, a hagyomány a fontos lengyel kikötőváros magyar nevét őrizte meg. Sajnos a hivatalos utcanévadás ezt sem tűrte meg, de a bennszülött tokajiak elsősorban ezt használják ma is.

A lengyelek a 16. században elsősorban a kassai kereskedők révén ismerkedtek meg a hegyaljai borokkal, de egyre inkább maguk is felkeresték ezt a vidéket. A vásárlók között a nemesek és papok voltak nagy számban, mert nekik nem kellett vámot fizetni, ami bizonyos korszakokban a 20%-ot is elérte. A kereskedők a behozott bor egy részét áruba bocsátották, hogy a vámot ki tudják fizetni. A borokat lengyel pincékben érlelték nagy gyakorlattal és ismerettel rendelkező pincemesterek, és hamar feltűnt a tokaji borral kapcsolatban ez a közmondás: *Vinum in Hungaria natum – in Polonia educatum*. Az érlelés sokáig tartott, szokássá vált az is, hogy a főnemesek leánygyermekük születésekor vett borokat csak annak esküvőjén szolgálták fel.

A krakkói borkereskedők nevével már a 16. század második felétől kezdve találkozunk és érdemes közülük néhányat megemlíteni: *Gallus, Tilitz Jurga, Koczanowski Piotr, Roganowski Béla, Dubowski Márton* stb., akik Lengyelország egész területére szállították a tokaji bort. A 17. században Nowy Sacz-ban többek között a következő családok foglalkoztak borkereskedelemmel: *Timowski, Janik, Likawski, Polawinski* stb. Ebben az időben már több magyar kereskedő Varsóban is árulta a magyar bort, míg Duklán *Jan Mirowicz* vette át a Tokajból érkező bort.¹⁴

A lengyel igények jelentkeztek többek között a hordók nagyságának meghatározásában is. A 16. században már tudunk *gönci hordóról*, mely ebben az időben a 400 litert is meghaladta. Ez a szekéren történő szállításkor sok nehézséget okozott és nagyobb felülete miatt a sérülésnek is jobban ki volt téve. A lengyelek kisebb hordókat kértek és ragaszkodtak hozzá, hogy azok egységes méretűek legyenek. A hordó nagysága körül sok vita zajlott. „Az ügy végső elintézésésképpen 1712-ben arról értesíti a szepesi kamara a lengyel kincstárnokot, Prebedowskit, hogy a felvidéki termelők 180 itcze nagyságú hordót fognak készíteni, mely megfelel 60 lengyel garniecnak. És valóban 1716-ban a szepesi kamara olyan átiratot intéz Zemplén, Abauj, Sáros, Borsod, Ung, Gömör, Bereg,

¹² Balassa I., 1991: 622–623.

¹³ Román J., 1964: 19.

¹⁴ Balassa I., 1991: 571–572.

Ugocsa, Szabolcs megyék hatóságaihoz, hogy fejenként 180 darab egységes űrméretű hordót készítsenek, hogy 'végül a lengyel birodalomból származó panaszoknak véget lehessen vetni és a helyes rend megőrizhető legyen'.¹⁵ A gönci hordóba került (140 liter) mindenféle hegyaljai bor, míg az aszút a fele nagyságú átalagban (70 liter) szállították, hogy a vámnál azt már eleve meg lehessen különböztetni, hiszen az utóbbi az előbbi árának többszörösét képezte. Ezt úgy igyekeztek kijátszani, hogy a gönci hordóba öntötték az aszút és így csak ízlelés útján lehetett azt leleplezni.

A különböző hegyaljai borfélések elnevezését egyszer a lengyel kölcsönözte a magyarból, máskor meg éppen megfordítva történt. Jó példa erre a *máslás*, mely a *másol* szóból eredeztethető;¹⁶ jelentése: „az aszú törkölyére felöntött mustból, ritkábban borból kiforrott jó minőségű kövér, édesbor”. A 17. századtól rendelkezünk arra vonatkozó adatokkal, hogy a lengyelek az aszút nevezték *maślacznak*, ami könnyen érthető, hiszen a jól sikerült máslás sokszor elérte a 2–3 puttonos aszú minőségét. Az érdekes az, hogy ezt a lengyellé vált szót a nyelvünk visszavette és az ottani értelemben használta nemcsak a köznyelv, hanem a szakirodalom is. 1770: „*Máslás* borokat csinált pedig hat hordóval”; 1780: „Hagyok huszon ött Hordó *Máslás* Borokat...”; jellemző, hogy *Szirmay Antal* – korának egyik kiváló hegyaljai borszakértője – még latin szövegben is *máslást* ír, mint ahogy ezt találjuk számos német szövegben is. A *máslás* szó „aszú” jelentése a 19. század végére kezd nálunk elfelejtődni és már nem találjuk a lengyel helyesírással megörökített *máslás* formát sem. Nagyon jól lenne egyszer utánanézni, hogy vajon a mai lengyel nyelvben, esetleg szakirodalomban, megmaradt-e a tokaji aszú jelentése?¹⁷

A Tokaj-Hegyalján az olyan bort, melyből az aszúszemeket nem szedték ki, a 16–18. században *főbornak* nevezték. Ezt azonban feltehetően a 18. század második felétől, de bizonyíthatóan a 19. század elejétől kezdve viharos gyorsasággal kiszorította a lengyel eredetű *szamorodni* szó. 1825-ben írják a következőket: „...a lengyel urak magok ismét kezdik meglátogatni a Hegyalját, és a maga természeti valóságában lévő Ordinarium bort (*Szamorodne vino = samorodne vino*) és gyenge máslást, amelyet most Lengyelországban legörömöstebb isznak, leginkább keresik”. Egy három évvel később megjelent német nyelvű munkában, a fentihez hasonlóan ezt az elnevezést találjuk. 1828: „...besonders in Jahrgängen, wo das Ausbruchen der Trockenberen nicht lohnend nicht genug ausfiele, so worden die sogenannten *Szamorodne* (selbst gewachsenen) ein Mittelding zwischen ordinären und angemachten Weinen... erzeugt”. A könyv szerzői kassai borkereskedők, tehát megállapításukat el lehet fogadni. Ettől kezdve napjainkig ezt a borfajtát a magyarban *szamorodninak* nevezik és erre más megjelölést nem használnak. Magam a hegyaljai borok magyar terminológiáját részletesen feldolgoztam, ezt rendkívül gyümölcöző lenne a lengyel megfelelővel összevetni, mert meggyőződésem szerint még újabb egyezések, kölcsönzések kerülhetnek elő mind a két oldalról.¹⁸

A bor szállítása csak akkor történhetett, ha az tökéletesen kiforrott és ha a hőmérséklet annyira süllyedt, hogy felmelegedésétől nem kellett tartani. A nagy – sok esetben több száz kilométeres – útra a szekeret megfelelően elő kellett készíteni és azt is figyelembe vették, hogy az utak kegyetlen rossz állapotban voltak. A nagy szintkülönbség miatt a kerekeket fékezni, illetve megkötni kellett. Kialakult egy általános terhelés, mely rendszerint 4–5 gönci hordóból állott, míg elől a felinyi átalagban az aszút szállították.

¹⁵ Komoróczy Gy., 1944: 195.

¹⁶ TESZ.

¹⁷ Balassa I., 1991: 516–520.

¹⁸ Balassa I., 1991. passim.

Ezen ült a kocsis és ezt pokróccal takarta le, hogy ne lehessen sehogy sem hozzáférni. Tokaj-Hegyaljától északra több olyan magyar és szlovák község terült el, melynek lakói szekerek voltak és általában bort szállítottak északra, visszafele pedig vásznat, prémet, ruhaneműt hoztak. Mindig csoportosan közlekedtek, mert ez a rablók támadása ellen valamelyes biztonságot nyújtott. Sok esetben 10–20 szekér kanyargott az utakon egymásután, ha megálltak egyszerre csak a kocsisok fele ment el, mert a kisebb tolvajoktól is félni kellett. Ezek megfűrták a hordókat és a nyílásba nádat vagy vastagabb szalmaszálat dugtak, melyen keresztül az alátartott edénybe csorgott a bor. Éjszakai szállásaikat előre kijelölték és mint ismerősök állítottak be. Az őrséget gondosan megszervezték és váltották egymást, hogy szállítmányukat pontosan és sértetlenül tudják a meghatározott helyre elszállítani.¹⁹

A hegyaljai bor különböző útvonalakon jutott el Lengyelországba. Így a 17. század elején 1617-ben működött „A Lengyelországban Duklán lévő magyarok közössége” olyan átrakodó és árusító hely lehetett, ahonnan rengeteg bor ment tovább észak felé. A legjelentősebb út a Szepességen keresztül vezetett, ahol annál inkább nagy borlerakatókat ismerünk, mert városai 1412–1772 között zálogban Lengyelországhoz tartoztak. Innentől kezdve leggyakrabban vízi úton szállították a hegyaljai bort a Poprádon vagy a Dunajecen bárkákon (*szkuta*), amit nagy gyakorlattal rendelkező hajósok kormányoztak. Ezen az úton Nowy Sacz volt az első megálló, majd Tarnow következett, mielőtt a Viszulát elérték. Voltak, akik Krakkó felé fordultak, de a többség továbbhaladt Varsó irányában, ahol ugyancsak gyorsan ürülő pincék várták az újabb tokaji szállítmányokat. Innen már csak a végső állomás következett, a tengeri kikötő Dancig, ahonnan tovább nagy hajókon jutott a bor az északi országokba.

A 18. századtól kezdve egyre csökkent a hegyaljai bor északi kivitele, aminek elsősorban gazdasági politikai okai voltak. Amikor 1918-ban megalakult a független Lengyelország, a régi kapcsolatok újraéledtek. *Lippóczy Norbert* baráti beszélgetés közben mondta el, hogy az 1920-as évek elején igyekezett azt a régi hagyományt felújítani, mely szerint misebornak tokajit használtak. Tályán egy teherautóra felpakolt egy csomó bort és nekiindult Lengyelországnak. Felkereste elsősorban a püspökségeket és ajándékban egy-egy hordót adott át majd pontosan feljegyeztette, hogy ezt Magyarországon hol lehet beszerezni. Útjának eredményeként egyre-másra jöttek a megrendelések, annyira, hogy azok elsősorban már Tarnowból igyekezett kielégíteni, ahova viszonylag könnyen lehetett vasúttal a hordókat eljuttatni. Az egyházi és világi kereslet csakhamar olyan nagy lett, hogy csak széles körű felvásárlással lehetett azt kielégíteni. Tokaj-hegyaljai bor nagy történelmi híre-neve így kamatozott még a 20. században is.

Ezt magam is többször tapasztaltam. 1948-ban a Néprajzi Múzeum kiállítását rendeztem Krakkóban és három hétig alkalmam volt személyes kapcsolatokat is kötni nemcsak néprajzi szakemberekkel, hanem másokkal is. Egy alkalommal egy orvosprofesszor hívott meg András-napra és amikor a hangulat magas fokra emelkedett, a házigazda egy üveg tokajit hozott be és elmondta, hogy ezt sikerült a német megszállás ideje alatt is átmenteni és most felbontja, amikor egy kedves magyar vendég jött el őt köszönteni. Egy másik alkalommal 1955-ben Varsóban rendeztem egy népművészeti kiállítást és alkalmam kínálkozott, hogy Lengyelország általam még nem ismert részeiből is sokat beutazzak. Így kísérőmmel eljutottam a tengerhez közeli egyik kis faluba, ahol egy hatalmas méretű téglá gótikus székesegyház mutatta a település egykori történetét. Éppen misézett egy fiatal pap és rajtunk kívül alig lézengett valaki a hatalmas épületben.

¹⁹ *Lippóczy N.*, 1973. 197.

A mise befejezése után odajött hozzánk és kérte, hogy menjünk be a plébániára. Beszélgetés közben elmondta, hogy elődje átadott neki egy üveg tokajit, mely még a háború előtről származott, azzal, hogy ha egyszer egy magyar ember idetévedne, akkor bontsa fel és ürítsék azt a lengyel–magyar barátságra. Ez meg is történt! Ez egyben azt is mutatja, hogy milyen nagy lehetőség rejlik napjainkban is a tokaj-hegyaljai bor lengyelországi terjesztésében.

A fentiekben éppen csak felcsillantottam néhány lehetőséget a lengyel–magyar néprajzi kapcsolatok lehetőségéről, melyben a hegyaljai bor különösen nagy szerepet töltött be az elmúlt évszázadokban. Bár már ezen a téren eddig is készültek jeles feldolgozások, de azt hiszem, hogy még a jövő kutatás számára is bőven akad tennivaló.

RÖVIDÍTÉSEK

Ethn.	Ethnographia 1890-től. Folyóirat
Glosszarium	<i>Berrár Jolán–Károlyi Sándor</i> : Régi magyar glosszarium. Bp. 1984.
NÉ.	Néprajzi Értesítő. Folyóirat–évkönyv. Néprajzi Múzeum. 1900-tól
NySz.	<i>Szarvas Gábor–Simonyi Zsigmond</i> : Magyar nyelvtörténeti szótár. 1–3. Bp. 1890–1893.
OkISz.	<i>Szamota István–Zolnai Gyula</i> : Magyar oklevél-szótár. Bp. 1902–1906.
SzT.	<i>Szabó T. Attila</i> : Erdélyi magyar szótörténeti tár. 1–9. Bukarest–Budapest 1975–1997.
TESZ.	A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3. Bp. 1967–1976. Főszerk. <i>Benkő L.</i>
ÚMTsz.	Új magyar tájszótár. 1–3. Bp. 1979–1992. Főszerk. <i>Lőrinczy É.</i>

IRODALOM

Balassa Iván

1991 Tokaj-Hegyalja szőleje és bora. Tokaj. Itt további irodalom.

1993 A tályai Lippóczy család és Lippóczy Norbert. Tokaj-Hegyalja VIII. 110–119.

Crescentius P.

1478 Opus ruralium commodorum libri XII. Firenze.

1571 O pomnozenin y rozkrzewienin wszelakich pozytków... Krakow

Keler Paul

1726 Dissertatio de vinis Hungariae. Thoruni. Németül is megjelent.

Komoróczy György

1944 Borkivitelünk észak felé. Fejezetek a magyar kereskedelem történetéből. Kassa. Itt további irodalom.

Lippóczy Norbert

1973 Tokaj-Hegyaljáról Lengyelországba 1726-ban. Magyar Mezőgazdasági Múzeum Közleményei. 161–170.

1975 Lengyel bor-útlevélek a XVIII. század első feléből, mint a tokaji borok kísérői ua. 253–274.

Penavin Olga

1975 Szlavóniai (kórógyi) szótár. II. Újvidék

Román János

1964 A sárospataki szőlőművelés XVI–XVII. századi forrásai. Sárospatak

Szirmay Antal

1798 Notitia historica, politica, oeconomica montium et locorum viniferorum comitatus Zempleniensis. Kassa